

Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Українська Академія Наук

Тілея

Науковий вісник

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 75 (№ 8)

Київ – 2013

Збірник засновано 2004 року
Вихід з друку – щомісячно

**Фахове видання з філософських, політичних
та історичних наук, затверджено постановами президії ВАК України
№ 1-05/2 від 10 березня 2010 р. та № 1-05/3 від 14 квітня 2010 р.**

*Свідectво про державну реєстрацію (переєстрацію) друкованого засобу
масової інформації: серія KB № 19946–9746 ПР від 31 травня 2013 р.*

Друкується за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 15 від 25 червня 2013 р.);
Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 13-05-25 від 25 червня 2013 р.)

Рецензенти:

Панчук М.І., доктор історичних наук, професор
Стелико М.Т., доктор філософських наук, професор
Онщенко І.Г., доктор політичних наук, професор

Шеф – редактор:

Андрущенко В.П., доктор філософських наук,
професор, член–кор. НАН України,
академік НАПН України

Головний редактор:

Вашкевич В.М., доктор філософських наук,
професор, академік УАН

Співредактори:

Кривошея В.В., доктор історичних наук,
професор, академік УАН
Предборська І.М., доктор філософських наук, професор

Відповідальний секретар:

Халамендик В.Б., доктор філософських наук, доцент

Редакційна колегія:

З історичних наук:

Войцехівська І.Н., доктор історичних наук, професор
Гончар Б.М., доктор історичних наук, професор
Дробот І.І., доктор історичних наук, професор
Журба М.А., доктор історичних наук, професор
Колесник В.Ф., доктор історичних наук, професор,
член-кор. НАН України
Михайлюк В.П., доктор історичних наук, професор
Нестуля О.О., доктор історичних наук, професор,
академік УАН
Солдатенко В.Ф., доктор історичних наук, професор,
член-кор. НАН України
Стоян Т.А., доктор історичних наук, професор
Сушко О.О., доктор історичних наук, професор
Чернега Л.М., доктор історичних наук, професор
Шаповал Ю.І., доктор історичних наук, професор

Гілея:* науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН,
2013. – Випуск 75 (№ 8). – 588 с.

*Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем
інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі
історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних
та соціально-політичних наук.*

З філософських наук:

Акопян В.Г., доктор філософських наук,
старший науковий співробітник, академік УАН
Базалук О.О., доктор філософських наук, професор
Бех В.П., доктор філософських наук, професор
Бондаренко О.В., доктор філософських наук, професор
Волинка Г.І., доктор філософських наук, професор
Воронкова В.Г., доктор філософських наук, професор
Герасимова Е.М., доктор філософських наук, доцент
Жадько В.О., доктор філософських наук, професор
Жижко Т.А., доктор філософських наук
Кивлюк О.П., доктор філософських наук,
старший науковий співробітник
Куцепал С.В., доктор філософських наук, професор,
академік УАН
Михальченко М.І., доктор філософських наук,
професор, член–кор. НАН України
Муляр В.І., доктор філософських наук,
професор, академік УАН
Оніпко О.Ф., доктор технічних наук,
професор, академік УАН
Уваркіна О.В., доктор філософських наук
Яшанов С.М., доктор педагогічних наук, професор

З політичних наук:

Андрусишин Б.І., доктор історичних наук, професор
Бабкіна О.В., доктор політичних наук, професор
Балабанов К.В., доктор політичних наук, професор
Варзар І.М., доктор політичних наук, професор
Войналович В.А., доктор політичних наук, професор
Євтух В.Б., доктор історичних наук, професор,
член–кор. НАН України
Іванов М.С., доктор політичних наук, професор
Картунов О.В., доктор політичних наук, професор,
академік Української академії політичних наук
Котигоренко В.О., доктор політичних наук, професор,
академік Української академії політичних наук
Римаренко С.Ю., доктор політичних наук, професор
Савельєв В.Л., доктор історичних наук, професор

*Гілея – в стародавні часи територія лісової Скіфії між Борисфеном (Дніпром) і Гіпанісом (Південним Бугом). Рештки цієї «лісової квітки» залишилися до теперішнього часу на території Миколаївської та Херсонської областей. (Докладніше див.: Геродот. Історія.IV.16-25).

© Редакційна колегія, 2013
© Автори статей, 2013
© Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2013
© ВГО Українська академія наук, 2013

УДК 793.31

Анатолій Богород, старший викладач кафедри філософії, Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна, Київ

Специфіка трансформації традиційної танцювальної діяльності українців в умовах глобалізації

Розглянуті трансформаційні явища в сучасній українській танцювальній культурі, їх особливості і наслідки в умовах глобалізаційних процесів. Визначені загальні закономірності таких явищ в танцювальних культурах народів, які розвиваються в епоху відкритого суспільства.

Ключові слова: танець, трансформація, асиміляція, танцювальна діяльність, танцювальна культура, глобалізація.

Анатолій Богород. Специфика трансформации традиционной танцевальной деятельности украинского в условиях глобализации

Рассмотрены трансформационные явления в современной украинской танцевальной культуре, их особенности и последствия в условиях глобализационных процессов. Определены общие закономерности таких явлений в танцевальных культурах народов, развивающихся в эпоху открытого общества.

Ключевые слова: танец, трансформация, ассимиляция, танцевальная деятельность, танцевальная культура, глобализация.

Anatoly Bogorod. The specifics of the transformation of the dance of Ukrainians in the context of globalization

The transformation phenomena are considered in the modern Ukrainian dancing culture, their features and consequences in the conditions of globalization processes. General conformities to law of such phenomena are certain in the dancing cultures of people, which develop in the epoch of the opened society.

Keywords: dance, transformation, assimilation, dance activity, dance culture, globalization.

Актуальність дослідження традиційної танцювальної культури українців обумовлюється проблемами наукової реконструкції давньої слов'янської духовної культури в умовах глобалізації та системними змінами, що відбуваються в культурному житті і, зокрема, у танцювальній діяльності і танцювальній творчості сучасних українців протягом останніх десятиріч.

Мета статті – розглянути трансформаційні процеси в танцювальній культурі українців в умовах сучасних глобалізаційних процесів. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання:

- з'ясувати особливості української національної традиційної культури;
- з'ясувати причини, які впливають на зміни традиційної танцювальної культури українців;
- проаналізувати специфіку впливу глобалізації на трансформаційні явища в танцювальній культурі;
- окреслити тенденції розвитку танцювальної культури українців.

Трансформаційні процеси в українській національній культурі обговорюються в різних наукових колах, зокрема у працях М. Поповича [12], В. Андрущенко, М. Заковича, Л. Конотоп [7], В. Безклубенка [1], О. Гриценка [10], та ін. Результати цих процесів спонукають до поглибленого аналізу позитивних і негативних тенденцій, які відчутно відображаються на всьому бутті народу. Помітним також є вплив глобалізації й на окремі сфери духовного життя українців, до яких належить традиційна танцювальна культура і звичаєвість.

Питання трансформаційних процесів у національній танцювальній традиції були предметом уваги вітчизняних істориків, етнологів, дансологів, мистецтвознавців. Найбільш детально їх проаналізовано у дослідженнях К. Василенка [2], А. Нагачевського [9], В. Купленника [7], А. Гуменюка [4], Б. Кокуленка [6]. Окремі аспекти трансформації танцювальних традицій українців розглядали дослідники сучасного народно-сценічного танцю українців – Н. Петроченко [11], Л. Козинко [5], В. Різник [13] та ін.

Варто зазначити, що вплив європейської, зокрема візантійської культури на культуру України можна простежити ще з часів хрещення Русі, але вони жодним чином не позначилися на танцювальній культурі. Християнство не передбачало зміну танцювальної парадигми у традиційній культурі, бо в його релігійно-обрядовому культі такого чинника не існувало. У дансологічній науці не існує одностайності з цього питання. Так відомий російський балетознавець К. Голейзовський висловлював думку, що християнство зокрема вплинуло на пом'якшення танцювальних традицій [3]. Але, загалом, танцювальний архетип народу залишився незмінним.

Знайомство місцевих митців з танцювальними традиціями сценічного танцювального мистецтва Франції, Італії, Німеччини, Польщі та інших європейських народів протягом XVIII–XX ст.,

вплинуло на танцювальні вподобання і танцювальні стилі переважно місцевої знати і міщан.

Найбільш відчутними були трансформації в національні танцювальні культури України в радянські часи, коли з'являється і активно розвивається жанр сценічного танцювального мистецтва, яке творчо переробляє (трансформує) зразки і види традиційної танцювальної культури народу минулих століть, перетворюючи їх у мистецькі авторські твори високохудожнього рівня (творчість В. Верховинця, П. Вірського, В. Вронського та ін.). Саме в цей час професійні хореографи і балетмейстери творчо поєднують танцювальні традиції і танцювальні зразки різних етнографічних регіонів України, витворюючи особливий високопрофесійний вид танцювального мистецтва – народно-сценічний танець. Поява цього виду творчості і мистецтва стає основною причиною зникнення первісних профанних форм танцювального мистецтва українського народу, які в основному творилися і побутували в селах. Про це повідомляють дослідники сучасного національного танцювального мистецтва України і діаспори К. Василенко, А. Нагачевський, І. Фетісов та ін.

Україна долучалася до глобалізаційних процесів після розпаду Радянського Союзу, з початку 90-х років ХХ ст., коли почали “розмиватися” ідеологічні кордони між республіками колишнього “соціалістичного табору” і розвинутими демократичними країнами світу. Найвідчутніше глобалізаційні процеси реально проявилися після зникнення двополюсного світу, коли Україна позбулася посиленого ідеологічного диктату колишніх державно-політичних структур і встановлених культурних обмежень.

З цього часу закордонна, зокрема масова культура американського чи європейського типу, часто сприймалася як еталон вищого рівня. Ці процеси позначилися і на духовно мистецькій сфері життя, і в діяльності творчих колективів дансологічної сфери діяльності. Не оминули вони і традиційні види національної танцювальної культури, які переважно були акумульовані у сценічній творчості колективів українського народно-сценічного танцю. Замість усталених танцювальних зразків, які вже у ХХ ст. були переважно інтернаціональними, почали активно поширюватися нові закордонні танцювальні стилі і зразки (переважно вуличні, афро-американські).

Нині модно критикувати глобалізацію, але її наслідками (результатами) користуються навіть противники відкритого суспільства. Саме в умовах глобалізації відбувається відмирання традиційних консервативних форм, норм і порядків буття. Поширення глобалізаційних явищ у суспільному житті народу неминуче впливає і на занепад сіл, сільського побуту і культури. До цього переліку можна впевнено віднести і традиційний народний танець і все, що з ним пов'язане (свята, обряди і традиції). До того ж, у сучасних селах місцева молодь, яка в минулому була головним носієм більшості національних видів народної творчості, майже повністю втратила інтерес до мистецької спадщини предків. Тому на танцювальних зібраннях сільської молоді майже повністю зникають традиційні танцювальні зразки, а їх місце займають іноетнічні танцювальні стилі і жанри, що масово поширилися в Україні в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. і складають основу масової глобалізованої культури.

Та навіть за цих обставин можна помітити, як у новітні танцювальні форми і зразки молодь неусвідомлено вносить елементи, рухи, фігури і, що найголовніше, – колорит і національний характер колишніх місцевих танцювальних зразків. До того ж, спостерігаючи за виконанням рухів традиційного (вже сценічного) топика і новітнього інтернаціонального брейку, можна помітити, що деякі з рухів подібні і за характером, і за складністю, і за технікою виконання.

Варто зазначити, що глобалізовані танцювальні стилі і зразки акумулювали в собі майже всі найкращі і найтехнічніші елементи багатьох європейських, американських і африканських танцювальних культур, витворивши високотехнічний і надзвичайно складний танцювальний вид діяльності і творчості – вуличний молодіжний танець в усій його різноманітності і полістичності. Жодна танцювальна культура не може протистояти і замкнутися від впливу цих глобалізованих форм танцювальної творчості і діяльності, бо саме вони відображають менталітет і вподобання сучасної молоді багатьох країн, що стали на шлях розвитку відкритих суспільств. Тому ми можемо лише спостерігати як у різних народах сьогодні трансформуються та модифікуються етнічні танцювальні звичаї і зразки. Спроби адміністративно припинити чи заборонити цей процес лише розпалюють інтерес до забороненого мистецтва та іноетнічних глобалізованих стилів.

Можна з впевненістю стверджувати, що танцювальна культура всіх сучасних народів і націй, що живуть сьогодні в умовах відкритого суспільства, поступово позбувається залишків колишніх танцювальних традицій, які продовжують існувати лише як музейний “експонат” в репертуарах професійних і аматорських сценічних гуртів народно-сценічного танцю. До того ж, біль-

шість рухів і композиційних елементів колишніх традиційних зразків, використані у сценічному мистецтві, майже повністю втратили свій первинний вигляд і будь-який зв'язок зі своїми традиційними прототипами. Від багатьох народних танців залишилися лише назви і музичний супровід. Значна частина окремих танцювальних зразків влилася в узагальнені постановки і танцювальні композиції, а їх назви часто використовують лише на позначення окремих танцювальних рухів сценічних танцювальних авторських творів.

Аналізуючи навчальний процес у вищих мистецьких закладах України на початку 90-х років ХХ ст., сучасний канадський етнодансолог Андрій Нагачевський зазначав, що заняття з народного танцю не включали знайомства із сільськими “першоджерелами”: “Матеріали попередніх дослідників-етнохореографів і музикознавців майже не використовувалися” [9].

Окремою темою є – трансформаційні процеси, які відбуваються через поєднання авторами-постановниками різноетнічних танцювальних традицій (циганських, молдавських, російських, польських та ін.). На думку російського дансолога Н. Петроченка, сучасна побутова [народна] хореографія найчастіше не має національності. Використання нових засобів зв'язку, засобів масової комунікації і інформації, можливість виїзду в різні країни світу – все це стало причиною формування масової танцювальної культури, яка, є, по суті, інтернаціональною [11].

Потреба в традиційних танцях сьогодні ще зберігається у народному весільному обряді більшості західних областей України. В інших випадках під час офіційних масових гулянь і державних свят найчастіше звучать сучасні пісенно-танцювальні музичні стилі, які унеможливають виконання традиційних зразків танцювального фольклору і однозначно перетворюють його в музейний “артефакт”. Танцювальну частину народних гулянь майже повністю забезпечують спеціально вишколені танцювальні гурти, професійні колективи народно-сценічного танцю, в репертуарі яких вже немає жодного традиційного фольклорного зразка.

Разом із розвитком в Україні комп'ютеризації та інтернету, зникають останні технічні перешкоди. Це полегшує проникнення в будь-яке етнічне середовище глобалізованої масової культури, а з нею – різних видів танцювального мистецтва народів світу. Відсутність бар'єрів і стихійне поширення дансологічної інформації між країнами і представниками різних націй часто призводить до дифузії, тобто поширення чи запозичення готових танцювальних форм і зразків, а також до синтезу різних стилів і напрямків [11].

Сьогодні в деяких місцевостях України, зокрема у великих містах, функціонують аматорські гурти автентичної співу, сформовані з випускників музичних закладів, в доробку яких можна зустріти деякі зразки танцювального фольклору українського села. Іншим джерелом відновлення традиційних танців є поява і функціонування музичних гуртів автентичних народних інструментів, які час від часу з'являються на сучасних масових гуляннях, присвячених історичним традиційним народним святкам (“Великдень”, “Трійця”, “Івана Купала”, “Зажинки”, “Спаси”, “Покрова”, “Калита” та ін.). Найбільше цих гуртів збирається на фестивалі “Країна Мрій” (ініціатор співак Олег Скрипка). Але серйозне відродження традиційного танцювального фольклору, на думку сучасного українського етнолога О. Чабанюк, унеможливиться відсутністю справжніх причин і потреб, що в минулому сприяли його генезі [14].

До того ж, сучасна багаторічна хореографічна освіта не спрямована на збирання, збереження і поширення танцювальної автентики і традиційної танцювальної культури. Навіть професійні академічні гурти, які створені і фінансуються державою для цієї мети (Національний Заслужений академічний український народний хор України ім. Г. Верьовки, Київський академічний театр українського фольклору “Берегиня” та ін.), насправді, поширюють лише авторські зразки сучасної сценічної танцювальної творчості, які деякі науковці помилково називають танцями “вторинного існування” [9].

В умовах масової глобалізації стають помітними і явними процеси стихійного обміну танцювальних традицій різних етнічних культур Європи і Азії. Цьому сприяє проведення фестивалів та конкурсів етнічного мистецтва, фольклорні заходи різних рівнів, де збираються “автентичні” гурти багатьох країн. У зв'язку з цим некерованием взаємобміном і взаємовпливом нині стає неможливо визначити суто національні особливості кожної окремої танцювальної культури. Фольклорні танцювальні зразки уніфікуються і найвидовищні з них стають модним “набутком” будь-якого сучасного народу.

Висновок. Розглянувши основні причини трансформації традиційної танцювальної культури українців, можна зробити кілька висновків:

По-перше, в умовах глобалізації активно поширюються більш розвинуті інтернаціональні (американські, європейські) куль-

тури, а разом з ними синтезовані танцювальні стилі. По-друге, збережені танцювальні зразки українців та залишки традиційної культури з часом перетворюються у предмет зацікавлення лише окремих кіл національно-налаштованої наукової еліти, молоді та етнографів.

Щоб у масиві існуючого дансологічного досвіду сучасних українців виявити справжні національні зразки традиційної танцювальної культури народу, необхідно провести порівняльний аналіз національних культур тих народів, танцювальні звичаї яких суттєво вплинули на становлення і розвиток сучасних глобалізованих танцювальних стилів. Бо без такого дослідження будь-які загальнодансологічні висновки будуть неповними, суб'єктивними і, навіть, тенденційними.

Перспективи подальших досліджень:
уточнити основні принципи, методи і прийоми дослідження танцю як соціокультурного феномена;
розглянути сучасні види ритуально-танцювальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Безклубенко С. Українська культура: погляд крізь віки. Історико-теоретичні нариси / Сергій Безклубенко. – Ужгород: Карпати, 2006. – 512 с.
2. Василенко К. Український танець: Підручник / Кім Василенко. – К., 1997. – 281 с.
3. Голейзовский К. Образы русской народной хореографии / Касьян Голейзовский. – М.: Искусство, 1964. – С. 7 (368 с.).
4. Гуменюк А. Народне хореографічне мистецтво України / Андрій Гуменюк. – К., 1963. – 235 с.
5. Козинко Л. Хореографічне мистецтво України та сучасна молодіжна культура / Лілія Козинко // Молодь у сучасному світі: філософсько-культурологічні виміри Матеріали міжнародної наукової конференції 26–27 березня 2009 р. – К., 2009. – С. 47–50.
6. Кокуленко Б. Фольклорні традиції в народно-сценічному танцювальному мистецтві Кіровоградщини: автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: 26.00.01 / Борис Кокуленко; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2010. – 20 с.
7. Конотоп Л. Функціонування духовних цінностей як філософсько-релігійозна проблема / Л. Конотоп, Е. Проценко // Вісник Національного авіаційного університету: Збірник наукових праць. – № 1 (9). – К.: НАУ-друк, 2009. – С. 144–149 (188 с.)
8. Кушленник В. Нариси до історії українського народного танцю / Вадим Кушленник. – К., 1997. – 63 с.
9. Нагачевський А. Побутові танці канадських українців / Андрій Нагачевський. – К.: Родовід, 2001. – 191 с.
10. Нариси української популярної культури / За ред. О. Гриценка. – К., 1998. – 760 с.
11. Петроченко Н. Народный танец в современных условиях: к вопросу о понятии и методологии исследования [Електронний ресурс] / Наталья Петроченко // <http://www.culturalnet.ru/main/getfile/91>
12. Попович М. Нариси історії української культури / Мирослав Попович. – К.: АртЕк, 2001. – 728 с.
13. Різник О. Танець / Олександр Різник // Нариси української популярної культури / За ред. О. Гриценка. – К., 1998. – С. 645–654 (760 с.).
14. Чебанюк О. Традиційний календарно-обрядовий фольклор українців і сучасні тенденції розвитку / Олена Чебанюк // IV Міжнародний конгрес українців. Етнологія. Фольклористика: Збірка наукових праць. – К.: О., 2001. – Кн. 1.

* * *